SUPLEMENT CULTURAL DE DIARI SEGRE
dis

EDITORIAL | TRAMPANTOJO | BIENNALE

‘Trampalull’

L’art ha volgut, des del Renaixement –i potser abans–, jugar amb els sentits de l’espectador; enganyar-lo, provocar la confusió, establir un dilema entre la realitat i la ficció. De vegades ha volgut enganyar l’ull de l’espectador amb jocs de mimetisme i ha donat peu al *trompe-l’oeil* o *trampantojo* i altres ha volgut desvetllar allò que de fals hi ha en la societat tot mostrant la crua realitat que rau a sota d’aquest aparent benestar. L’art contemporani, des de Duchamp, ha jugat amb l’espectador, aconseguint fins i tot que els seus ulls, la seua mirada, formin part del joc d’enganys i simulacions, fins al punt que sigui impossible determinar què és ficció i què és veritat. El discurs polític i periodístic al voltant de la “postveritat” té un paral·lel a l’art i a la cultura. L’artista provoca amb aquest joc d’enganys, amb aquesta manipulació de la veritat que la fa semblar mentida i de la mentida que sembla veritat. Potser no és casual que la gran atracció de la Biennal de Venècia d’enguany, contemporània de la presidència de Trump, sigui l’exposició de l’artista britànic Damien Hirst titulada *Els tresors del naufragi de l’Apistos* (increïble, en grec). A part de la monumentalitat de l’exposició, o dels excessos econòmics i de tota mena que protagonitzen els seus promotors, l’exposició ens posa al davant d’una mena de falsa realitat on suposadament el barco d’un antic esclau esdevingut ric conté tresors tan extraordinaris que representen el conjunt de totes les civilitzacions i mites humans, inclosos els de la factoria Disney. Els hi recomanem perquè a més de ser una gran producció digna de Hollywood, interpel·la al visitant amb els mateixos arguments que avui, més modestament, fem en aquest suplement. És cert tot allò que ens expliquen els artistes? Hi ha un compromís amb la representació de la veritat? Fins a on és legítima la falsificació? Té el mateix valor un Matisse autèntic que un altre de falsificat per Viola? És certa la sèrie de fotografies de Jordi V. Pou? És autèntica la carta inèdita de Juan Goytisolo? Se’n pot refiar, l’espectador? La funció de l’art en la societat actual és mantenir alerta l’espectador davant del risc de ser enganyat per una falsa veritat, creada expressament per garantir la docilitat. Com a espectadors conscients i com a ciutadans estem obligats a mantenir-nos alerta, a no caure en aquesta mena de *trampalull*. ■

Edita Diari Segre SLU **President** Robert Serentill Utgés **Director Executiu** Juan Cal **Director de Redacció** Santiago Costa **Subdirectora** Glòria Farré **Consell de Redacció** R. Banyeres, J. Barrull Castellví, C. Díaz, Ò. Fernández, T. Martínez. **En aquest número** Carles Diaz i Perera, Josep Miquel Garcia, Juan Ferrer, Jordi V. Pou, Jaume Pont, Lorenzo Plana, Enric Falguera, Juan Goytisolo. **Disseny** Miquel Àngel Poch **Impressió** Lerigraf, C. Premsa, 2 – Alcoletge **DL** L-1771-2015 **Periodicitat** mensual.

Obra Social "la Caixa"

MENTIDA | COMUNICACIÓ | POSTVERITAT | REALITAT

És... o no

Carles Diaz i Perera
PERIODISTA
Licenciat en periodisme amb postgrau de premsa digital, actualment és cap de secció del diari SEGRE i responsable de segre.com

William Faulkner, premi Nobel de Literatura el 1949, va fer carrera amb les històries de les seves vivències l’Europa de la I Guerra Mundial. Passejava amb vestit militar de rang, condecorat, i no dubtava a explicar com l’havien ferit a la Gran Guerra. Però la realitat és que mai va entrar en batalla ni es va allistar. Era massa baix per a l’exèrcit dels EUA i quan va viure al Canadà va descartar ser militar. Tot era inventat, la seva biografia era falsa, però la seva prosa és real. És un bon exemple de la simbiosi que troben en la nostra societat entre realitat i mentida i de fet, ell mateix, potser per justificar-se, defensava que en literatura, la finalitat justifica els mitjans.

Un altre escriptor, Oscar Wilde, va anar una mica més enllà i carregava contra una societat hipòcrita i falsa quan deia “doneu una careta a l’home i us dirà la veritat”. Però ell mateix va voler amagar la seva homosexualitat amb la careta d’una demanda per difamació contra el pare del seu amant i va acabar a la presó, denigrat, i va morir en l’extrema pobresa. Per a Wilde, la mentida és intrínseca a l’home i agafa formes molts diverses. Anem a desemmascarar-ne algunes.

La història està plena de falsedats. Tenim fets que donem per segurs perquè així ens ho han explicat, com que Albert Einstein era dolent en matemàtiques, quan només va fallar un examen d’ingrés a l’escola; que va guanyar el premi Nobel per la teoria de la Relativitat quan el guardó va ser pels seus estudis sobre els efectes fotoelèctrics; que Ossama bin Laden va ser el primer estranger que va atacar EUA al seu propi territori, oblidant que Pancho Villa, el 1916, ja va creuar el Rio Grande i va deixar un rastre de 7 morts a Texas durant 10 hores d’invasió. Més d’un pot sentir-se enganyat quan sàpiga que Walt Disney no sabia dibuixar i que el seu famós Micky Mouse era obra d’Ub Wickers, que li va cedir l’autoria del famós ratolí per tornar-li un favor. De fet, més d’un llibre i guió cinematogràfic s’hauria de revisar si es reedités el llibre de l’Apocalipsi i s’esmenés un error de fa molts segles en la traducció dels manuscrits, ja que el número de la bèstia no és el 666, sinó el 616. Un altre error és pensar que al Gènesi parla de la poma que va menjar Eva. En realitat parla del “fruit de l’arbre que hi ha en mig de l’hort” i van ser els pintors renaixentistes els que van decidir que seria una poma i la seva decisió ens ha portat a la creença de la nova realitat. Més cruel és el que ens han fet veure les pel·lícules del Fart West, on els malvats indis tallaven cabelleres. En veritat, eren els mercenaris que se les tallaven a ells per poder cobrar les recompenses de l’exèrcit francès. I no, Mozart no es deia Amadeus (Joannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus Mozart), sinó que era el sobrenom amb el qual el coneixien per la seva mestria (“Estimat de Déu), ni Bugs Bunny és un conill, és una llebre.

Trobarem centenars de falsedats i mentires en el dia a dia, però com defensava el cap de la propaganda de l’Alemanya de Hitler, Joseph Goebbels, una mentida repetida mil cops es converteix en una veritat. De fet, el dictador nazi va deixar dit que “les grans masses sucumbiran abans a una gran mentida que a una de petita” i van convèncer milers d’alemanys repetint un cop i un altre que els jueus, a l’edat mitjana, feien servir la sang dels nens cristians per fer el pa sense llevat de la Pasqua jueva. “Menteix, menteix, menteix... alguna cosa en queda”, repetia Goebbels al seu equip. Falsa va ser també la biografia que ens va fer creure el que era president de l’Amical Mauthausen Enric Marco. La seva feina de 30 anys per donar a conèixer les víctimes i el genocidi nazi va quedar eclipsada pel fet que mai va estar al camp de Flossenburg. Com va deixar escrit el poeta anglès Alexander Pope, “el que diu una mentida estarà obligat a inventar-se’n vint més per sostenir la certesa de la primera”. I en el cas de Marco, amb més d’un centenar de conferències anuals, la bola es va fer gran fins que va esclatar. Només calia mirar els noms dels presos d’aquell camp per veure que tot era fals.

Aquesta és, molts cops, la feina del periodistes. De fet, tornant al principi, quan Faulkner defensa que en literatura la finalitat de l’escriptor justifica els mitjans (en el seu cas, la distorsió de la veritat), afegeix que en el món del periodisme ni el millor dels objectius justifica la immoralitat dels mitjans. La premsa, la bona premsa, no només viu de la veritat, la defensa i la protegeix i, molts cops, la rescata del segrest de la distorsió. És la seva principal raó de ser i qualsevol dubte en aquest camp mina els seus fonaments. Però també hi ha exemples on la mentida s’ha fet lloc i, de fet, els mitjans han tingut un paper molt important en el fet que el jurat de l’*Oxford Dictionaries* triés com a paraula de l’any 2016 la *postveritat* o mentida emocional. Discursos i campanyes electorals com les recents de Donald Trump a EUA o Marine Le Pen a França deixen veure que l’opinió pública es decanta ja més pels sentiments i les emocions que pels fets empírics i demostrables, semblant al que es va intentar l’11-M a Madrid, assenyalant un culpable malgrat que tot indicava que era obra del jihadisme, amb l’objectiu que les emocions donessin un cop de mà en unes eleccions que finalment van perdre. Va ser un primer intent i ara l’han perfeccionat. El president dels EUA pot anunciar que envia un portaavions a la península de Corea encara que aquest navegui en direcció contrària, o que els seus veïns del sud pagaran un mur que farà ell, o que crearà milions de

JORDI V. POU

Fum. Pont sobre el Segre al Parc de la Mitjana, Lleida. 41º37’31.84” 0º38’48.28” / 09 Maig 2017 12:21:32

llocs de treball per als seus, o que vetarà l'entrada dels de fora... però els seus veuran només la determinació d'una decisió, no la seva irrealitat.

Els mitjans lluiten per fer prevaldre la veritat sobre la postveritat, i la resposta és un atac del poder i d'aquells que han fet seva aquesta nova realitat. Només cal veure el veto als periodistes de la CNN o *The New York Times* a la Casa Blanca, l'expulsió de corresponsals a la Xina o la sistemàtica filtració de notícies, alguns cops sense confirmar i només amb l'aval de qui truca, a mitjans afins no gaire lluny de casa nostra.

Però en aquesta lluita contra la mentida els mitjans també han sucumbit més d'un cop. Molt comentat a la professió va ser el cas de Jayson Blair, un reputat corresponsal de *The New York Times* cridat a ser una de les seves grans signatures. Va copiar articles de mitjans locals i d'agències i els signava ell, va fer cròniques molt dures sobre víctimes de la Guerra de l'Iraq i mai va ser-hi ni va parlar amb cap víctima. Van ser 5 anys de mentides que al final es van descobrir i que van malmetre la imatge de més de 150 anys del diari novaiorquès. El seu competidor, *The Washington Post*, uns anys abans havia viscut una història semblant, quan es va saber que la seva redactora Janet Cook havia exagerat i en gran part inventat la història d'un nen drogoaddicte per la qual havia obtingut el premi Pulitzer. El premi li va durar 48 hores. La veritat es va saber quan un altre periodista va voler conèixer el nen. Un altre dels grans, *Los Angeles Times*, també va haver de fer front a una crisi de credibilitat l'any 2003 quan es va saber que un fotògraf seu havia retocat una fotografia de l'Iraq per donar-li més dramatisme. De realitats distorsionades també n'ha viscut el jurat del prestigiós World Press Photo. L'italià Giovanni Troilo va haver de renunciar, l'any 2015, al primer premi del tema d'actualitat per haver mentit en la localització d'una imatge i el suec Paul Hansen va ser objecte de molts atacs 3 anys abans per haver "postproduït" una imatge fins a fer-la gairebé perfecta i de gran impacte dramàtic. Les imatges eren reals, el lloc o el resultat final era fals.

La mentida també ha tingut atractiu per al món de l'art. Orson Welles va ser capaç de crear el caos a partir d'una retransmissió radiofònica de la Guerra dels Mons. Un fet fictici va ser una veritat fins al punt extrem gràcies a la tècnica. Del mateix autor podem trobar en el documental *F. for Fake* la vida d'un altre geni de la mentida, Elmyr de Hory, un home capaç d'haver falsificat i venut més de 1.000 obres falses de Modigliani, Degas, Picasso, Matisse o Monet, fins que es va llevar la vida el 1976. En el món de les falsificacions, passant de llarg del tema dels escriptors que redacten perquè signin altres les seves obres, destaca la vida de l'holandès Han Van Meegeren, que va fer una fortuna de més de 60 milions de dòlars venent falsificacions de pintures de Johannes Vermeer. Quan es van trobar obres venudes per ell al dirigent nazi Hermann Göring el van acusar de traïció per comerciar amb els ocupants i va haver de confessar el seu negoci fraudulent i que totes les havia pintat ell. Més irònic va ser el final de la carrera com a marxant d'art de la família Greenhalgh, descoberta per haver venut al Museu Britànic un relleu mesopotàmic de l'any 700 aC amb faltes d'ortografia. Fins llavors, havien guanyat més d'11 milions de dòlars falsificant rèpliques, entre d'altres, de Gauguin o Lowry. Cinematogràfic també seria el guió de la vida del xinés Xian Yuan, treballador de l'Acadèmia de Belles Arts de Canton i que va canviar 125 pintures originals de les parets de l'escola per obres seves i les va vendre al mercat internacional guanyant més de 6 milions de dòlars. El curiós del seu cas és que ell mateix, quan el jutjaven, va denunciar que algunes de les seves pintures falses havien estat robades i canviades per altres falsificacions més barroeres.

Tornem a la idea inicial. Centenars de casos coneguts i altres d'amagats o silenciats viuen en perfecta simbiosi amb la realitat quotidiana, i internet és l´últim espai de cohabitació a arribar. Difícil es fa destriar el gra de la palla i, avui en dia, és feina de cadascú creure's allò que la xarxa els serveix. Molt simptomàtic i un exemple de la importància de la mentida en aquesta xarxa és l'anunci recent de gegants com Facebook o Google d'una actualització dels seus algoritmes per evitar de convertir-se en transmissors de falsedats. Un Brexit sustentat en l'anunci de 50 milions de lliures que retornarien a la sanitat anglesa, corregit l'endemà del referèndum, alarmes falses d'atemptats, imatges retocades o biografies arreglades han portat a declarar la guerra als *fakes*. Ja veurem què passa, perquè la història ens ha demostrat que la mentida no és un fet actual, sinó part de la nostra mateixa existència. Ara sí, el que he escrit aquí és del tot cert... o no. En cas d'haver-los enganyat em poden denunciar, però pensin que en un Estat de Dret el jutge, per saber i jutjar la veritat, permet als acusats mentir per enfortir la seva defensa. ■

JORDI V. POU

Rosebud. Bases d'Alpicat, Lleida. 41º38'48.36" 0º34'09.58" / 17 Març 2017 11:25:13

Falsificador o apropiacionista?

JOSEP MIQUEL GARCIA
CRÍTIC D'ART

Ara mateix resulta impensable acceptar com a autèntica una obra d'un gran artista del segle XX sense un certificat emès per les persones o entitats que ostenten els seus drets morals. Cap casa de subhasta o museu accepta una obra de Picasso, Miró o Dalí sense el document respectiu que així ho acrediti de la Picasso Administration, la Successió Miró o la Fundació Gala-Salvador Dalí. Rere aquestes entitats hi ha no només els hereus, sinó estudiosos que han analitzat cada dibuix, cada pintura o escultura.

Fa vint anys era ben diferent, i es podia donar per bona una obra d'aquests creadors, si duia un certificat de Palau i Fabre en el cas de Picasso, de Jacques Dupin sobre un Miró o de Robert Descharnes per Salvador Dalí. Són només uns exemples. Ara això no funciona així, especialment quan apareixen obres noves en el mercat. Si tirem més enrere encara, abans que alguns experts s'especialitzessin en la certificació d'obres i autors, l'únic aval plausible de l'autenticitat d'una obra era la veracitat sobre la procedència o sobre el venedor. La darrera paraula era la de l'autor mateix o la garantia d'una galeria de prestigi. El segle XX va passar, però per dues guerres mundials, que varen tenir efectes desastrosos per al patrimoni contemporani. És just en aquesta situació quan apareixen obres que generen dubtes que s'han mantingut fins al moment present, fins i tot irresolubles pels mateixos especialistes.

El moment més delicat és el de l'ocupació alemanya de París el juny de 1940. Moltes galeries de procedència jueva han de tancar i es produeix un espoli i canvi de propietats. Un personatge clau per a la història que vull narrar és el periodista espanyol César González Ruano, que arriba a París el 8 d'octubre de 1940, provinent de Berlín. Va instal·lar-se al 23 de la Rue Campagne Premiere, però tenia diverses residències... a l'Hotel Ambassadeur, al boulevard Delessert, a l'Hotel Namur i a la Grand Rue de Barbizon. Es comentava que havia participat en qüestions que afectaven el patrimoni artístic de jueus i duia joies i obres d'art d'origen dubtós. Es feia passar per un aristòcrata i part de la seva supervivència en aquelles circumstàncies se centrava en el comerç d'obres d'art i objectes valuosos. El pintor Viola va tenir uns forts lligams amb ell fins al punt que protagonitza el seu llibre *Manuel de Montparnasse*, on Ruano fabula sobre aquells moments del París sota els nazis.

Quan Viola arriba a aquell París ocupat entra en contacte amb Óscar Domínguez i Benjamin Peret, surrealistes que havia tractat a Barcelona en els moments previs a l'esclat de la Guerra i en els dies de la Revolució. Domínguez li presenta el pintor Henri Goetz, que l'acull. Goetz i Domínguez tenien una gran habilitat per falsificar documents, *laissez passer*, o cartilles de racionament, que Viola aprèn i fa quan cal. Aquestes falsificacions van més enllà i passen també al domini de la pintura. Hi ha que s'especialitza en Miró.

L'any 1941 Viola entra a treballar per a Picasso al taller de la Rue des Grands Augustins i té cura de la intendència. L'esposa de Viola, Laurence, nega que Viola falsifiqués Picassos pel respecte d'haver treballat amb ell.

Goetz explica que la exdona d'Yves Tanguy feia quadres del seu marit a partir de fons pintats, que Domínguez imitava obres dels surrealistes, que l'ajudava a passar els moments més dramàtics.

González Ruano marxa de París el 1943, després d'haver estat detingut, així com el mateix Viola, però ja existeix una pràctica de falsificacions que es justifica exclusivament per les circumstàncies de la supervivència. L'any 1946, per exemple, la galeria Allard de París exposa 28 quadres de Chirico que es diu eren d'Óscar Domínguez i que González Ruano podia haver-hi estat implicat.

Quan torna a Espanya Viola s'instal·la als anys 50 a Madrid, sota l'empara de César González Ruano i Camilo José Cela. Javier Lacruz Navas relata a la seva biografia els episodis dels falsos Matisse. Recull les paraules de Laurence Iché, esposa del pintor quan explica "després ens tornaríem a veure a Madrid. Era el mateix. Li demanava al meu marit que li pintés un Matisse, com a l'època de París, més d'una vegada li havia demanat un fals Vuillard, o un Bonnard o un cubista. El meu marit agafava la llibreta i feia uns assajos matissians. I després els ensenyava a César González Ruano. Me'ls quedo tots, deia ell; m'agraden molt. Gràcies. I de la llibreta no es tornava a saber més, i d'aquells dibuixos tampoc".

Paco Umbral deixa també el seu testimoni en un article que explica que «comença a falsificar Matisse sota la direcció de González Ruano, que era qui ho propiciava. Álvaro Delgado m'ho explicava un dia: "Quan la mort de Matisse, vaig estar a punt de comprar-li a Ruano un Matisse que tenia a casa, enrotllat com un diari, en el calaix d' una tauleta. Però en donar-li la volta al llenç vaig veure que era de macarró. No vaig dir res i no vaig tornar. Aquests Matisse els feia Viola".»

Genis copiant genis. Falsificadors o apropiacionistes. ■

Johnny: *¿A cuántos hombres has olvidado?*
Vienna: *A tantos como mujeres tú recuerdas.*
Johnny: *¡No te vayas!*
Vienna: *No me he movido.*
Johnny: *Dime algo agradable.*
Vienna: *Claro. ¿Qué quieres que te diga?*
Johnny: *Engáñame. Dime que me has estado esperando todos estos años. Dímelo.*
Vienna: *Te he esperado todos estos años.*
Johnny: *Dime que habrías muerto si yo no hubiese vuelto.*
Vienna: *Habría muerto si tú no hubieses vuelto.*
Johnny: *Dime que aún me quieres como yo te quiero.*
Vienna: *Aún te quiero como tú me quieres.*
Johnny: *Gracias. Muchas gracias*

Johnny Guitar (Sterling Hayden) y Vienna (Joan Crawford) en *Johnny Guitar* de Nicholas Ray (1954).

Todo es mentira

JUAN FERRER
CRÍTIC DE CINEMA

Sobre la verdad se podrían escribir algunos libros, sobre la mentira cientos. En torno a falsedades que el tiempo y el murmullo constante convierte en certeza, y certezas que se moldean y adaptan de unos a otros hasta convertirse en mentiras flagrantes.

Hace años era habitual observar en los créditos de una película la frase "cualquier parecido con la realidad es pura coincidencia", que nos prevenía que en el cine todo es ficción, y así, alejarse de posibles pleitos por actuar de espejo sobre las personas, y sobre sus actos. Como sucedía en *Ciudadano Kane*, producida, escrita, dirigida y protagonizada por Orson Welles en 1941, donde la figura del magnate de la prensa americana William Randolph Hearts planeaba a lo largo de todo el film, por lo que este prohibió toda mención a la película en sus periódicos, e iniciando así la cacería de todas las copias posibles. Hearts, enfermo de poder, temía más a la verdad que a la mentira. De por sí, suya fue la frase "yo pondré la guerra", aprovechando la tensión entre España y Estados Unidos en Cuba a causa del hundimiento del *Maine*, y empujando al presidente William McKinley a través de una intensa campaña periodística a declarar la guerra, y lograr de este modo un mayor tiraje de sus diarios *Examiner* y *Morning Journal*. Welles puso a Hearts en el ojo del huracán, como hizo tres años antes aterrando a la población con la emisión radiofónica de *La guerra de los mundos*, narrando una invasión alienígena que provocó el pánico general, activando todas las alarmas en Nueva York por el ficticio ataque marciano con gases, colapsando aquella ciudad y a sus atemorizados habitantes. Aquella fue una ingeniosa y gran mentira que marcó un referente sobre poder de los medios de comunicación.

Tiempo después, cargado de desengaño, de como decía él mismo llevar treinta años en la profesión, cuatro rodando películas y el resto pidiendo dinero para poder hacerlas, no lograron desactivar el talento de un hombre lúcido, con mirada crítica, reflexiva, irónica, y muy capaz de moldear una historia verdadera en algo muy parecido a una gran mentira y viceversa. De ahí nace el documental *Fraude, F. for Fake (Vérités et mesonges)* de 1973, centrándose en la figura del mayor falsificador de arte, Elmyr de Hory, y poniendo de manifiesto a base de moldear la historia y distorsionándola, que el cine es un espejismo, que lo que parece verdadero no lo es, como los cuadros de Modigliani que pintaba De Hory en tiempo récord para ir viviendo de su indudable maestría y camaleónica capacidad artística. Y en una vuelta de tuerca, Welles también se centra en Clifford Irving, escritor empeñado en desenmascarar hombres como el enigmático Elmyr de Hory, un Clifford Irving, curiosamente autor de una biografía falsa sobre el millonario Howard Hughes publicada en 1972, hecho que propició la película *La gran estafa* (*The Hoax*) dirigida en el 2006 por Lasse Hallström con Richard Gere en el papel protagónico.

Y es que desde aquellos noticieros nazis que aseguraban a la nación germana que el Reich duraría mil años, mientras los rusos estaban a pocos kilómetros de Berlín, todo es posible.

Existe un periodismo honesto y veraz, como muestra el libro *Cómo vive la otra mitad* de Jacob A. Riis, uno de los grandes pioneros del reportaje gráfico, que a modo de denuncia mostró los barrios marginales del Nueva York de 1890, sus oscuros callejones, la insalubridad, los sótanos abigarrados de emigrantes, cerrados a los ojos de según palabras del propio Riis, de esta rica ciudad cristiana. Este trabajo realista y directo marcó un hito en la historia del periodismo.

Pero existe otro tipo de periodista sensacionalista, falaz, manipulador, como el que expuso Billy Wilder en la película *El gran carnaval* (1951), en la que Kirk Douglas encarna al ambicioso y poco escrupuloso periodista Charles Tatum, que por cosas del destino se topa con un suceso, el de un hombre atrapado en una mina, fuente de inspiración para una gran historia de interés humano. Tatum logra hablar con él, sacar fotografías y, de paso, ralentizar su rescate para lograr convertir esa trágica historia, en un lugar donde turistas y curiosos lo convertirán en una especie de parque de atracciones, a causa de la codicia de un personaje que hacía válida aquella frase que se le atribuye a un jefe de redacción del *New York Times*: "No dejes que la verdad te estropee una buena noticia".

Ahora son tiempos de la posverdad, de esa necesidad de creernos lo que son promesas electorales imposibles, insultantes programas de telerealidad, el populismo de muchos tertulianos, de esas terribles mentiras piadosas, o de planes para desviar la atención ciudadana como en *La cortina de humo* de Barry Levinson (1997), donde el presidente de Estados Unidos, tras haber sido cazado en una situación comprometida, junto a asesores, se inventa una guerra televisada contra Albania, para crear esa cortina de humo que le permite desviar la atención y, así, poder ser reelegido.

Es como la historia, que dice siempre basarse en hechos reales, como aquella crónica que relata Arturo Pérez Reverte en *La sombra del águila*, sobre la campaña napoleónica en Rusia, donde un grupo de soldados españoles reclutados a la fuerza deciden pasarse a las filas del enemigo en pleno ataque y, ante su avance y supuesta valentía, les sigue el ejército francés entre el rugido de los cañones para acabar ganando la batalla, y de desertores pasar a ser héroes de guerra.

Un hecho que bien podría ser cierto, o no. Como aquella disquisición en que se pregunta ¿podríamos llamar mentiroso a alguien que cree firmemente lo que dice, aunque esté equivocado?

Todo es tan complejo como nosotros mismos. ■

JORDI V. POU

Màscara d'Anonymous. Solar vora la Llotja de Lleida. 41º37'13.42" 0º38'17.82" / 22 Maig 2017 10:23:12

JORDI V. POU

Like. Aparcament de vehicles industrials. Partida de Rufea, Lleida. 41º36'13.91" 0º36'50.33" / 02 Maig 2017 11:08:34

La passió segons Maria-Mercè Marçal

Lluïsa Julià
Maria-Mercè Marçal. Una vida
Galàxia Gutemberg, 596 pàg.

JAUME PONT

Una biografia tan documentada com viva i sensible en l'anàlisi de la memòria dels fets públics i privats de l'escriptora lleidatana

L'aparició imminent de Maria-Mercè Marçal. Una vida, la biografia de l'escriptora lleidatana, era ens els darrers anys un secret a veus. La contrastada trajectòria de l'autora, Lluïsa Julià, pels complexos viaranys de la biografia, els estudis de gènere i la crítica literària –amb incursions en l'obra de Maria-Àngels Anglada, Maria-Antònia Salvà o Felícia Fuster–, invitava a pensar el millor. Molt més encara, si tenim en compte l'estreta col·laboració que, des de l'amistat, Julià va establir en vida amb Maria-Mercè Marçal, de la qual quedarien petjades tan valuoses com *Cartografies del desig* (1998) o *Paisatge emergent. Trenta poetes catalanes del segle XX* (1999), i, un cop desapareguda la nostra poeta, la publicació, l'any 2000, de les edicions de *Raó del cos* i l'antologia *Contraban de llum*. Sense cap mena de dubte, l'espera ha valgut la pena.

Tota la vida de Maria-Mercè Marçal fou una lluita sense aturador per construir una identitat en què l'escriptura esdevingués el mirall on retrobar i retrobar-se. Pensament, acció i passió s'encarnen en el llenguatge creador com a eina viva de transformació. Escriure apunta així a una raó crítica que, en termes individuals i col·lectius, no fa altra cosa que aprofundir tres eixos d'una mateixa passió vital: en primer lloc, la causa feminista i, molt en particular, l'afirmació de la seva condició lèsbica; en segon lloc, amb el PSAN i NE, la reivindicació política i el compromís de país des d'una ferma convicció catalanista, nacionalista i d'esquerres; i, en darrer terme, com a pivot absolut de la seva passió de vida, la creació literària. Mentre la passió viscuda i literària "han estat actives, diguem-ne apassionades –reconeixeria Marçal–, m'han dut a escriure, m'han donat la paraula". I rebla el clau de manera taxativa: "Jo no sé pensar sense escriure".

"Jo sóc l'altra", escriu la nostra poeta estrafent Rimbaud en la seva lletra a Paul Demeny. Ella és Maria Tsvetàieva, Simone de Beauvoir, Virginia Woolf, Víctor Català, Silvia Plath, Adrienne Rich, Anne Sexton o Felícia Fuster, entre moltes altres escriptores. Ella és, sobretot, René Vivien. Com diu Julià, amb totes elles "estableix un vincle personal molt poderós que les converteix en figures vives, en les quals projecta la seva vida, la manera de viure la passió amorosa; i les fagocita". Aquesta alteritat és la font absoluta de tota la seva vida, la que guia, en definitiva, l'omnipresent principi del desig marçalià: "Desitjo, doncs existeixo". Un desig que impulsa la seva convulsa, però autèntica, vida amorosa, guiada sempre com llegim a la novel·la *La passió segons Renée Vivien*, per l'amor-passió, la força que "t'allibera del clos de tu mateixa, dissol els límits, i nega tota llei i tota culpa"; el mateix desig que s'encarna en la maternitat i el mirall de la seva filla Heura, "la germana, l'estrangera", i, des de la poesia, esdevé el "mirall que reflecteix una lluita interior". El desig, en fi, que amb la malaltia, el dolor i la mort es transforma en afirmació, un cop més, de vida.

L'excel·lent treball de Lluïsa Julià resulta tan ingent, oportú i necessari en la seva documentació biogràfica com viu i sensible, palpitant diria, en l'aportació memorialística d'allò públic i privat: correspondència, diaris, manuscrits, papers crítics, traduccions, testimonis orals, escrits i audiovisuals, tot començant pels de la mateixa Marçal. Però l'important, per damunt de tot, és la construcció d'un personatge real, creïble, en tota la seva complexa humanitat. I precisament en aquestes coordenades s'inscriuen alguns dels estadis vitals més aconseguits, al meu parer, d'aquesta biografia: els anys de la infantesa a Ivars d'Urgell i la conflictiva relació amb els pares; el període fundacional de Llibres del Mall, amb el paper decisiu jugat per Ramon Pinyol i Balasch en la seva vida com a escriptora; la dialèctica amorosa (amors/desamors) i l'afirmació identitària com a dona, mare i lesbiana; i, per descomptat, l'emotiu darrer periple de la seva vida.

No cal dir que un trajecte vital no és cap criteri de valor en una obra creadora –la de Maria-Mercè Marçal s'enlaira ella sola pels seus inqüestionables valors literaris–, però n'explica, en els millors casos, claus i tombants. "Vida –escriu Lluïsa Julià–, és a dir: aventura, reivindicació, risc, exploració, expressió del desig, de l'amor i el conflicte. L'escriptura com a mirall en un vaivé d'anada i tornada a allò viscut, d'espai privilegiat on trobar-se, analitzar-se, narrar-se". ■

Cercle (Nus Borromeu). Plaça de la Sardana, Seu V

JORDI V. POU

Ying-Yang. Antic aquarterament de Gardeny, Lleida. 41º36'19.10" 0º36'11.20" / 12 Febrer 2017 13:27:17

JORDI V. POU

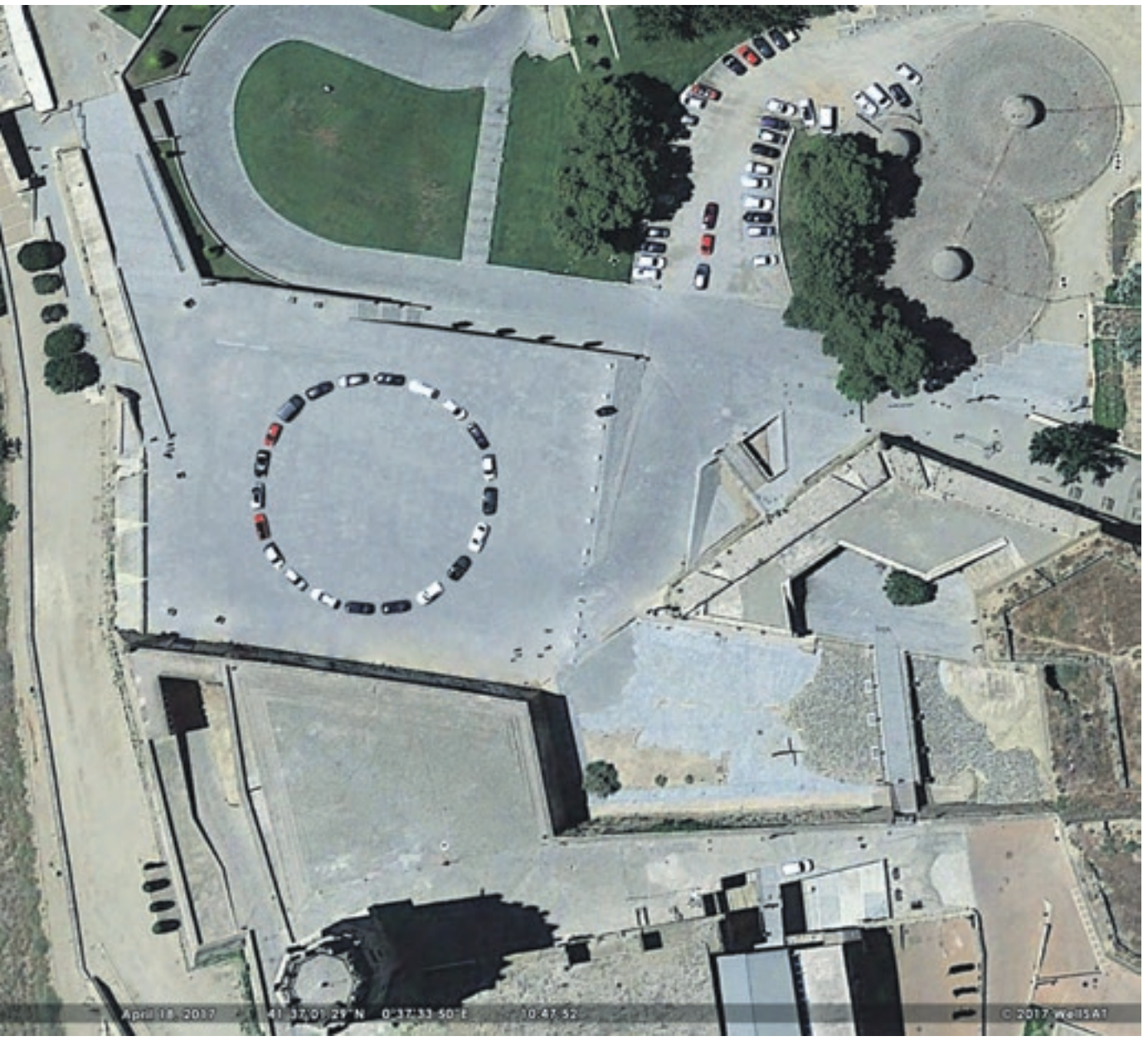

Vella de Lleida. 41º37'01.29" N 0º37'33.50" / 18 Abril 2017 10:47:52

Un heterodoxo ante el océano del mundo

Carlos Edmundo de Ory
Cuentos sin hadas
Edición de José Manuel García Gil
Cátedra (Letras Hispànicas), 367 pàg.

LORENZO PLANA

Esta edición que reúne y estudia los cuentos de Carlos Edmundo de Ory demuestra la relevancia de su faceta menos conocida y, sin embargo, magistral, inclasificable

Esta es la ocasión de poder apreciar lo que representa el género del cuento en un escritor poliédrico, de personalidad ecléctica y refractaria, un raro en definitiva, como a él mismo le gustaba aceptar. Y se llega a comprender qué representaba para él la libertad: cara y cruz en el aire, ventaja del solitario, afincarse en un castillo tan bien asentado que ante su visión casi solo cabe afirmar: "Hemos llegado". Es exhaustivo José Manuel García Gil en su magnífico estudio introductorio, tan rico en claves. Llaman la atención las declaraciones de los amigos del escritor, siempre elogiosas, como si ante Ory hubiera que hacer un caso aparte no se sabe muy bien en qué sentido, acaso en el de encajar un bosque infinito de relámpagos de inteligencia mágica. Es como si cada uno de nosotros, con cariño, hubiera de rescatarlo de su tristeza. A él, el gran alegre. Será entonces cuando nos ilumine su honda humanidad, capaz de propagarse con la inmensa e indispensable destreza de lo sincero en esa dicción que asemeja un rodillo: implacable en su vuelo, prosaico lleno de viajes, reconocible a cada milímetro. Se trata de un estado puro de creatividad como salvación vital. Una pequeña cárcel donde se eleva un genio: enmarcándolo en su época ganamos poco. Ory hubiera germinado de todas formas. Pero si nos atenemos a su historia personal, bien es cierto que su relación con su familia, con el país y con el mundo lo obligaba a hacer el trayecto inverso y estallar en la originalidad de su astucia bondadosa. Hay que recalcar la grisura de una España de posguerra que lo forzó a exiliarse y le regateó el triunfo que merecía… Aunque también es cierto que Ory siempre se autoexilió de todo, y que su trato con el éxito no dejaba de ser una contradicción que lo devoraba en su propio carácter. Fue un Valle-Inclán que no quiso estirar el lenguaje más allá del dolor, la ternura y el humor. El reverso de Cirlot, es decir, alguien de inmensos conocimientos literarios que logró la sencillez en un cuento magistral al retratar el océano cual mariposa atravesada por una aguja. Un Carver que llena su escritura de presagios, pero sin sueño americano o acento cinematográfico que vengan al rescate. Este escritor se construye en las palabras para sí mismo, desde la poesía y la autobiografía se enreda en espejos infinitos. Son cuentos que se te pegan a la piel, y estás condenado a que te gusten. El heterodoxo dispone de un ángulo de visión tan amplio que la existencia pragmática queda dañada. ¿No se trataba de un sacrificio? Escribir es hacer de la vida algo "dentro y fuera". Ceñirse a lo imposible. Equilibrio o desequilibrio de fuerzas genial. Ory está deliberadamente vacío: su modestia es su grandeza. Y tampoco se trata de eso. Heterodoxia. Es como si no hubiese juicio posible para su obra. Lo único claro es que él se ha atrevido a dejarse emanar mágicamente, llevando la infancia de bruces contra la crueldad para sanarnos. Porque la textura de su imaginación ha llegado hasta el hueso. Sus cuentos fantásticos se hacen un hueco en nosotros y nos curan. Para él siempre habrá un sueño por soñar. ■

Alquímia poètica

Josep M. Sala-Valldaura
Concert d'esferes. Antologia (1975-2016)
Pagès, 200 pàg.

ENRIC FALGUERA

Un llibre exemplar, didàctic, catàrtic, que és pura embriaguesa de l'esperit i dels sentits

Concert d'esferes és un desig com s'afirma a "Non serviam", una declaració d'amor. D'amor a l'ofici de poeta, a la poesia, a una literatura que dialoga amb la realitat més immediata, quotidiana, i la transcendeix, l'eleva a reflexió vital, sense cap altre objectiu que la pròpia reflexió, que dotar de sentit la pròpia existència individual i, de retruc, col·lectiva. Cadascú aportant la seva visió, el seu sentit, la seva interpretació, el seu missatge. No en va Sala-Valldaura inaugura l'autoantologia amb una poètica. La paraula crea la realitat? O com afirma Paul Valéry: el poema és un fragment perfectament executat d'un edifici existent? Tant se val: la poesia qüestiona la realitat, al marge de si la crea o no.

I partim d'una realitat fosca on el poeta no s'estalvia la crítica, la reflexió social. Poemes que fan evident que l'individu viu en la tenebra, sotmès a les inclemències vitals, que resta a la intempèrie, despullat davant un món hostil ple de fam i terror, desolació i estranyesa, i por. Una indigència, una "Intempèrie", com el poema homònim, que ens recorda la poesia de Vinyoli, a la recerca de fragments de realitat, de cercles o esferes –com la que dóna nom al títol del llibre– que ens protegeixin dels embats del viure.

Concert d'esferes és una antologia que manté una sorprenent unitat. A desgrat de la combinació de gèneres o dels jocs fonètics, el poemari s'amalgama, a través d'una profunda, totalitzadora reflexió sobre el fet poètic i l'ofici de poeta, que dóna coherència i sentit al conjunt. Es tracta de poesia metaliterària que reflexiona sobre l'acte poètic, no en aquest mateix sinó com a torsimany del nostre món. El desig d'entendre la nostra realitat converteix el poeta en un demiürg a la recerca d'una mística de la paraula.

Sala-Valldaura parteix de la idea d'un univers animat on les coses, inertes en aparença, tenen un llenguatge, on les formes visibles són els símbols d'una realitat invisible. La paraula poètica ordena la natura seguint unes regles que semblen postular l'existència de relacions, de correspondències baudelairianes, que només el poeta pot percebre i que ens fan mirar cap a un infinit. Una mena d'embriaguesa, en definitiva, de l'esperit i dels sentits. Com un impuls catàrtic a la recerca del foc, de l'aigua primitives, de la paraula primera, de l'origen i final, de l'esdevenir heraclitià.

El poeta fa possible així la poesia que, al seu torn, crea realitats, desfà i perfà conjurs. Una poesia que és feta de fonemes, paraules, síl·labes que diuen la màgia del món, que tradueixen els misteris de l'univers; poesia, doncs, que és llibertat a la recerca de la veritat absoluta, o almenys de diverses veritats, les veritats profundes i autèntiques de les coses. Des d'aquest tombant, descobrim un seguit de veritats que reflexionen sobre el succeir temporal i la por a la mort, que repassen la tradició literària i busquen l'amor com a motor i antídot.

Concert d'esferes esdevé un llibre únic, exemplar, didàctic, catàrtic, que ens enfronta al mirall de les nostres vides, de les nostres consciències. Al nostre ser individual i col·lectiu, al jo i a l'alteritat, i ens ensenya com és d'apassionant viure, malgrat els riscos i perills que comporta l'existència, a desgrat de la por, de la intempèrie, del pas del temps. Perquè la vida és literatura i la literatura és vida. El cercle, l'esfera, es tanca per avançar. ■

JORDI V. POU

Pac-Man. Canalització del riu Segre, Lleida. 41º36'56.05" 0º37'44.81" / 25 Abril 2017 10:03:25

Jordi V. Pou

FOTÒGRAF

Fotògraf de premsa, de reportatge, industrial i d'estudi, treballa també en el camp artístic amb treballs a festivals com PhotoEspaña o la Primavera Fotogràfica

LEO 450-770*

És un error força comú confondre el fotògraf amb un operador de càmera. Assolir una bona imatge, que impacti i que transmeti algun tipus d'emoció, ni que sigui tan sols estètica, no depèn de cap paràmetre tècnic, sinó de molts més factors que no hauríem d'oblidar. Hi ha tota una llarga llista de decisions que, malgrat que puguin semblar instantànies, requereixen una capacitat força més enllà de la merament tècnica.

Aquest projecte fotogràfic, presentat per primer cop al DIS, pretén explorar i posar al límit aquestes afirmacions prèvies. La premissa inicial és senzilla: cal reduir al mínim el control per part del fotògraf sobre la càmera. Un treball en què el fotògraf pot intervenir a fons en totes les decisions que acaben construint la fotografia final, excepte en el referent a la càmera.

Per fer-ho es pren una doble decisió. La primera, la més radical, és que la càmera a utilitzar serà la d'un satèl·lit cartogràfic. No sols està fora del control de fotògraf sinó que a més la imatge que ens retorna el satèl·lit és freda i neutra. I aquí sorgeix la segona decisió. Cal transformar físicament els espais fotografiats pel satèl·lit per donar un sentit nou a aquella imatge. El fotògraf, per aconseguir-ho, intervindrà sobre el terreny, seguint l'estil del Land Art, fins a aconseguir que aquella imatge freda i neutra deixi de ser-ho. És així com transformem aquella imatge en una fotografia, en alguna cosa més, gràcies a la intervenció del fotògraf.

Com podeu imaginar, veient les fotografies, no ha estat una feina fàcil. Cal controlar molts paràmetres no sempre controlables. Començant pel mateix satèl·lit. Per aquesta tasca ha estat imprescindible la col·laboració de l'empresa holandesa WellSAT, dedicada a la comercialització d'imatges per satèl·lit. Ells han col·laborat activament amb el projecte, no sols facilitant les imatges pròpiament, sinó també fent previsions orbitals dels satèl·lits utilitzats, indicant els dies i hores idonis per fer les intervencions i que es poguessin registrar en imatge.

Després ha calgut molta organització i col·laboració de tercers per fer les diverses intervencions sobre el terreny. Hi ha hagut proves fallides que ha calgut repetir i també idees descartades sobre el mateix terreny. Per intervenir l'espai s'ha utilitzat multitud d'elements, des d'un tractor a força cotxes i camions, pots de fum, aigua, pintura, i altres que no es veuen però que hi són.

No voldria acabar sense fer un agraïment a cada una de les col·laboracions desinteressades en aquest projecte. Moltes gràcies a WellSAT. Moltes gràcies a amics, als amics d'aquests amics, i a tota la gent vinguda de les crides fetes a les xarxes. Moltes gràcies també a les empreses, institucions i col·lectius que s'han avingut a col·laborar. Gràcies al Consorci de la Seu Vella, al Parc de la Mitjana, al PCiTAL, al Lleida Esportiu SAD, a Transports Porta, a la Paeria de Lleida, a Indecor, i, molt especialment, al col·lectiu de grafiters InkLleida. I, finalment, moltes gràcies al diari SEGRE per publicar per primer cop aquest projecte i, també, per no fer públiques abans d'hora algunes de les accions fetes, malgrat les trucades insistents d'alguns lectors.

JORDI V. POU

UII. Camp d'Esports, Lleida.

41º37'16.80" 0º36'51.23" / 01 Setembre 2016 11:09:45

* LEO són les sigles de Low Earth Orbit, òrbita utilitzada pels satèl·lits cartogràfics. Els satèl·lits utilitzats en aquest projecte, fins a un total de 4 diferents, orbiten a alçades d'entre 450 i 770 quilòmetres sobre la Terra. A la imatge, l'autor del treball executant l'acció per a *Fum*, al parc de la Mitjana de Lleida.

EFE

Juan Goytisolo

ESCRIPTOR I PERIODISTA

Nascut a Barcelona l'1 de juny de 1931, ens va deixar el passat dia 4 de juny als 86 anys. Es va exiliar a París, on va ser editor. Articulista d'*El País*, vivia al Marroc des de l'any 2007. Premi Nacional de les Lletres Espanyoles (2008) i Premi Cervantes (2014), la seva prosa va destacar tant en català com en castellà.

Homenaje a Francisco Carrasquer

La reivindicación de la figura de Francisco Carrasquer con motivo de la entrega del Premio Nacional de las Letras Aragonesas 2007 contribuye a saldar en parte la deuda contraída con él por el mundo cultural hispánico, un mundo no curado aún en todo de las terribles heridas de la guerra civil y reacio a enfrentarse a las miserias, ocultaciones y olvidos de su propio pasado.

Francisco Carrasquer, militante desde su juventud en las filas de la CNT, fue una víctima más de la represión franquista y, tras ser encarcelado por "rojo", tomó como medio millón de compatriotas nuestros, el camino del exilio, primero en Francia y luego en Holanda, en donde desenvolvió una fecunda labor intercultural –divulgación de la literatura española en los Países Bajos y de la neerlandesa en España– por espacio de más de tres décadas.

Le conocí en Perú –cuando yo vivía allí mi, menos triste que provechoso, exilio cultural y político– en los años sesenta del pasado siglo. Con su energía contagiosa y entusiasta defensa de una causa que, con razón, no daba por perdida, me animó a colaborar en alguna de sus iniciativas destinadas a tender un puente sobre la discontinuidad cultural que nos ofrecía desde hace más de dos siglos. Antes el vacío creado por el exilio y ninguno de novelistas del fuste de Max Aub, Antonio Barea, Francisco Ayala, Rosa Chacal y sobre todo de Ramón Sender, Francisco Carrasquer emprendió una meritoria labor de rescate del último, labor en la que no ha cejado a lo largo de su vida.

El desconocimiento de la prolífica obra de Sender en el ámbito hispano resulta en efecto tan incomprensible como desolador. El autor de *Imán*, *Mister Witt en el Cantón* y *Requiem por un campesino* no es sólo uno de los novelistas peninsulares más destacados de su tiempo, sino también al que más y mejor profundizó durante su exilio mexicano en el conocimiento de la historia, lengua y costumbres de su país de acogida. Ese interés suyo por las tradiciones indígenas y la ósmosis cultural de lo español y el mundo mesoamericano revela al hilo del tiempo la innovadora justeza y validez de sus propuestas. Carrasquer señala con acierto esta apertura insólita del autor de *Epitalamio del prieto Trinidad* a otras civilizaciones y su incentiva cala en ellas. Frente al ombliguismo de la cultura española, ajena a cuanto acaece fuera de sus fronteras –excepto cuando sigue al "hipo de la moda" del que se mofaba Antonio Saura– Carrasquer subraya con razón la ejemplaridad disidente de Sender.

Poeta, traductor, ensayista, Francisco Carrasquer ha desenvuelto a lo largo de su vida una aguijadora reflexión política en las antípodas de nacionalismo visceral de quienes se arrogan la exclusiva de ser españoles y el de los que simétricamente afirman no serlo: la defensa del federalismo republicano de Pi i Margall y una crítica de marxismo autoritario a partir de una concepción libertaria de la sociedad, libre de dogmas, exclusiones y anatemas. En otras palabras: el "bienser" frente al bienestar prometido por el Sistema y el Anti sistema. A mi manera, celebré esta faceta de su trabajo en un capítulo de mi novela *La saga de los Marx*, en el que un personaje con su nombre e ideas interviene en una tertulia televisiva en la que se discute la herencia material e ideológica del autor de *El Capital*.

Mi relación con Francisco Carrasquer se remonta, como he dicho, a mi juventud y lamento profundamente que compromisos anteriores no me permitan estar en Tàrrega el día del homenaje. Por dicha razón, quisiera que se leyesen al menos en el mismo estas palabras expresivas de mi estima, admiración y amistad. ■

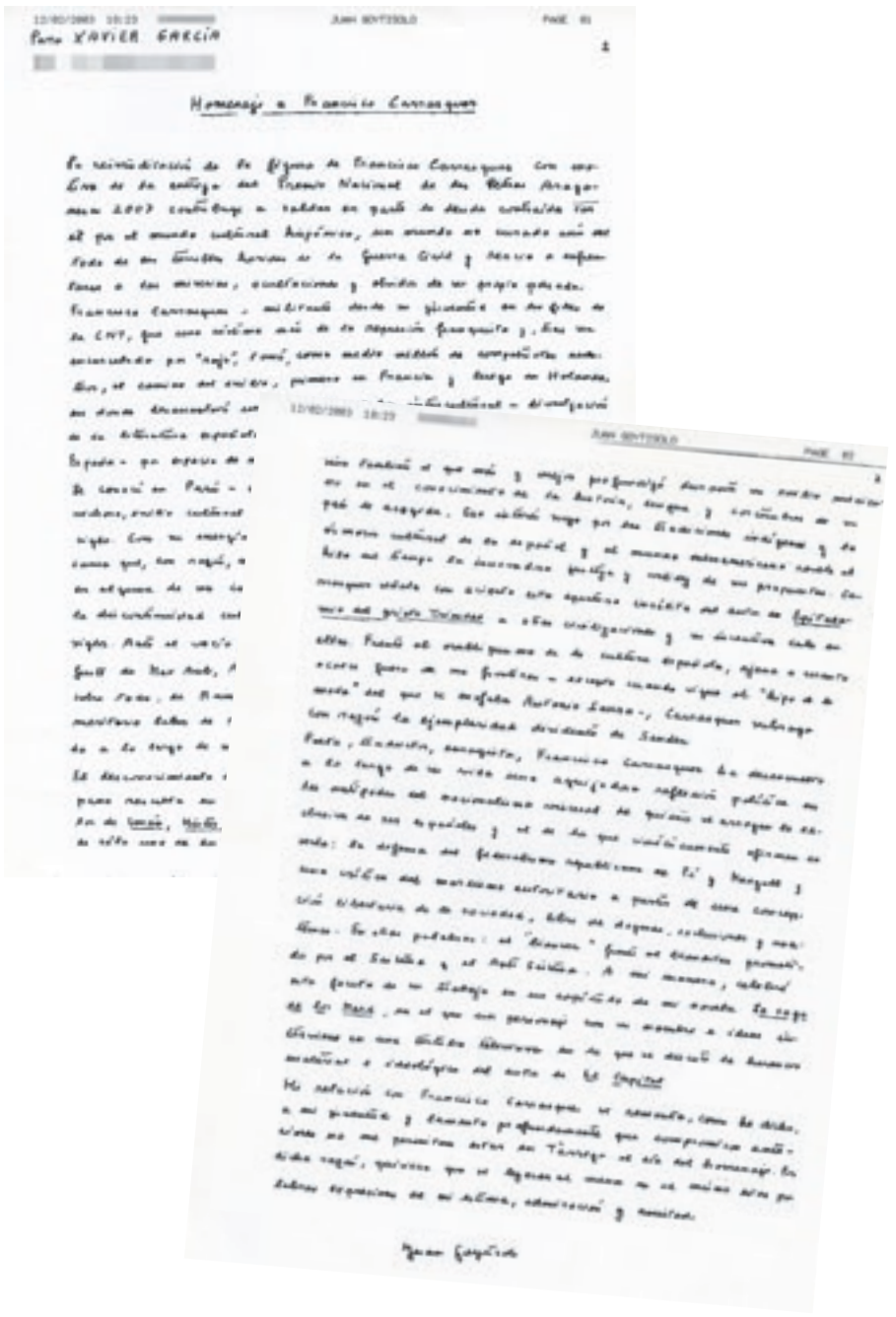

Homenaje a Francisco Carrasquer

Un manuscrit inèdit

XAVIER GARCIA

El text de Juan Goytisolo Gay (Barcelona, 1931-Marràqueix, 2017) que presentem ha romàs inèdit gairebé una dècada, encara que fou llegit, públicament, per obrir els actes de les I Jornades Llibertàries (Tàrrega, del 29 de novembre a l'1 de desembre del 2007) que sota el lema i homenatge "Francisco Carrasquer: testimoni i vigència" van reunir, entre altres, Ferran Aisa, David Castillo, Ignacio de Llorens, José A. Labordeta o Agustín García Calvo. Des del moment de la recepció d'aquell paper –via fax–, ens vam adornar que seria el més brillant pòrtic per encapçalar l'edició de les actes d'aquelles jornades... Unes actes que, per desídia dels que vam formar part de l'organització, mai han fet acte de presència. Fa uns dies, el 4 de juny, quan el recent traspàs de l'autor de *Juan sin tierra*, vaig recordar que conservava l'original d'aquell seu breu treball. Potser els seus lectors, i fins els de Carrasquer, agrairan que no resti més en l'anonimat.

DIVERSIÓ DEL DRET I DEL REVÉS

Dilluns 3, 10 i 17 de juliol | 19 h
IMATGES AL PODER! (+8)
Taller al voltant de l'exposició "Gestos iconoclastes" per al públic familiar

Dimarts 4, 11 i 18 de juliol | 19 h
EL MÓN QUE VOLEM (+8)
Taller per a públic familiar al voltant de l'exposició "My world"

Dimecres 5, 12 i 19 de juliol | 19 h
ENCAIXOS (+3)
Un taller amb el qual podràs experimentar amb en Quiric i les formes geomètriques

Dijous 6 de juliol | 19 h
SORPRÈN, PERÒ ÉS CIÈNCIA (+6)
Saps que els materials que ens envolten poden tenir comportaments inesperats?

Dijous 13 de juliol | 19 h
MODELANT FORMES LLUMINOSES (+3)
Gaudeix construint invents fantàstics, amb formes geomètriques i nova tecnologia

Blondel, 3 • agenda.obrasocial.lacaixa.es

CaixaForum Kids

CLIENTS CAIXABANK DESCOMPTE 50%

Preu per persona: 2 €
Els infants han d'anar acompanyats d'un adult

Obra Social "la Caixa"